

УДК 338.26: 658.15

Степура В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Фінанси»

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

РОЗРОБКА ФІНАНСОВИХ ПЛАНІВ З ПОЗИЦІЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розкрито сутність та взаємозв'язок фінансового планування з ризик-менеджментом. Обґрунтовано організаційні та методичні засади процесу ризикоорієнтованого фінансового планування. Обґрунтовано використання балансово-фінансової моделі як основи інтегрованого фінансового планування.

Ключові слова: фінансове планування, інтегроване фінансове планування, ризик, балансово-фінансова модель, прогноз, показник, процес.

Степура В.В. РАЗРАБОТКА ФИНАНСОВЫХ ПЛАНОВ С ПОЗИЦИЙ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА

В статье раскрыты сущность и взаимосвязь финансового планирования с риск-менеджментом. Обоснованы организационные и методические основы процесса рискоориентированного финансового планирования. Обосновано использование балансово-финансовой модели как основы интегрированного финансового планирования.

Ключевые слова: финансовое планирование, интегрированное финансовое планирование, риск, балансово-финансовая модель, прогноз, показатель, процесс.

Stepura V.V. DEVELOPMENT OF FINANCIAL PLANS FROM POSITIONS OF RISK MANAGEMENT

The article reveals the essence of the relationship of financial planning and risk management. Organizational and methodological principles of risk-oriented financial planning process are grounded. The use of balance financial model as the basis for integrated financial planning is grounded.

Keywords: financial planning, integrated financial planning, risk, balance financial model, prediction, indicator, process.

Постановка проблеми. Стабільний розвиток підприємств багато в чому залежить від адаптивності системи фінансового планування до ринкових умов невизначеності. Для цього менеджерам необхідно мати можливі варіанти перспективного розвитку на основі динамічного бачення кінцевої мети. Фінансовий план є орієнтиром у процесі ухвалення стратегічних і тактичних рішень. Особливого значення фінансове планування набуває в критичних ситуаціях, коли необхідно мобілізувати всі внутрішні ресурси підприємства для визначення напрямів розвитку. Тому фінансове планування слід розглядати у взаємозв'язку з ризик-менеджментом. Ризикоорієнтоване фінансове планування надає можливість передбачати несприятливі ризикові ситуації для розробки превентивних заходів щодо запобігання розвитку кризи та визначення витрат на їх реалізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності врахування фактору ризику в процесі фінансового планування та багатоваріантності планових розрахунків наголошують ряд вітчизняних вчених, зокрема: О.В. Кобзій, О.О. Кравченко, С.В. Науменкова, А.В. Роговий, Г.В. Ситник [1, с. 194; 2, с. 140; 3, с. 79; 4, с. 49; 5, с. 77].

Постановка завдання. Виходячи з актуальності дослідження, його основне завдання полягає у розробці механізму фінансового планування з інтеграцією в цей механізм елементів ризик-менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Давати характеристику інтегрованого фінансового планування доцільно з позицій системно-цільового підходу. Ефективне планування передбачає наявність двох складових: формально-логічної і інтуїтивної. Одним із елементів формально-логічної складової є SWOT-аналіз. Мова йде про визначення можливостей і погроз зовнішнього середовища, а також сильних і слабких сторін організації. При цьому для керівництва необхідно бачити ключові компетенції організації, ключові потреби, а також точки стійкого розвитку даної системи і її надсистеми. Зокрема, для виробничої системи можна виділити певні продукти,

які сприяють задоволенню стратегічних потреб кінцевих споживачів і максимізації фінансових результатів. Точки стійкого розвитку системи мають бути узгоджені з точками розвитку надсистеми. Точками розвитку надсистеми можуть виступати нові вироби, що забезпечують прибутковість, оптимізацію ризиків, а також досягнення екологічних цілей.

Системний розгляд передбачає впорядкування перерахованих елементів, виявлення між ними відносин і властивостей, що реалізуються внаслідок прояву цих відносин. Планова модель припускає розробку концептуальної основи для розуміння цілей організації та стадії її розвитку. На рисунку 1 представлена принципова схема механізму планування стабільного розвитку підприємства. Цей процес повинен починатися з формування головної мети планування. Рух здійснюється по спіралі від результату 1 до результату 3 і реалізації цілей підприємства. Вартісні цілі – це очікувані фінансові результати (прибуток, рентабельність) або окремі показники фінансових результатів (доходи і витрати, показники оборотності і структури капіталу). Для акціонерів головною метою є максимізація ринкової вартості.

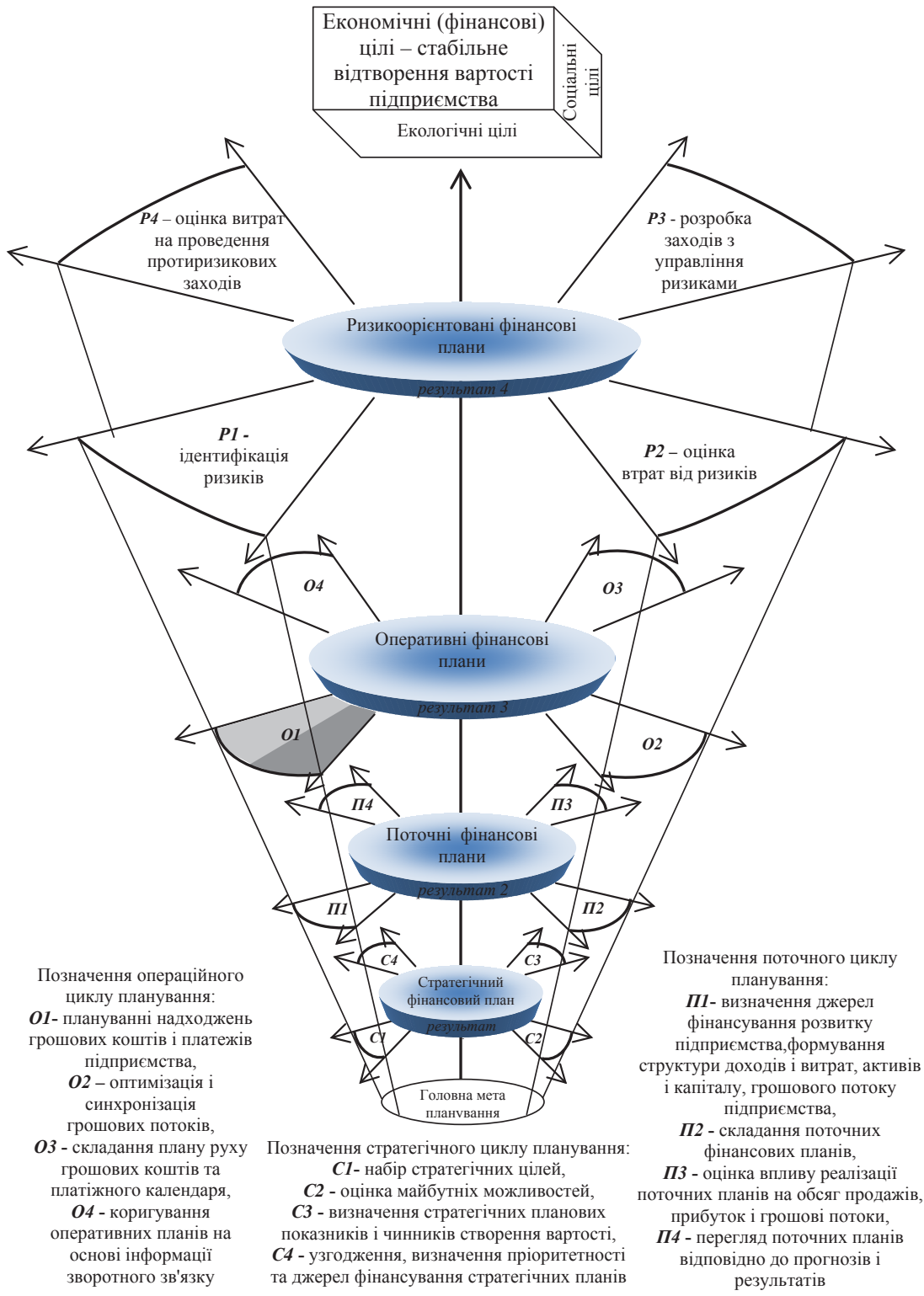
Соціальні цілі плануються для персоналу підприємства. Вони можуть бути виражені в грошовій формі (рівень доходів співробітників, розмір допомоги пенсіонерам підприємства) і в негрошовій формі (стан умов праці, використання вільного часу, охорона навколишнього середовища). З прийняттям концепції сталого розвитку посилилася значущість екологічних цілей підприємства, врахування яких забезпечує підвищення ділової репутації та ринкової вартості підприємства. Досягнення стратегічних цілей потребує значних фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, тому передбачає поетапний рух до поставленої мети через систему тактичного та оперативного планування [6, с. 86].

Процес інтегрованого фінансового планування відрізняється тим, що заснований на чотирьох циклах управління: перший спрямований на реалізацію стратегії, другий – середньострокових цілей,

третій – короткострокових цілей, четвертий – цілей попередження втрат від ризиків.

Перший крок у стратегічному циклі (С1) включає постановку вищим керівництвом загальних п'ятирічних цілей підприємства (наприклад, зміна фінансової стійкості, рентабельності вкладеного капіталу) з урахуванням потенціалу його розвитку. Стратегічний план щорічно оновлюється. Другий крок (С2) передбачає оцінку менеджерами майбутніх можливостей підприємства і рішень щодо подальших

дій, пов'язаних з досягненням стратегічних цілей. В залежності від умов зовнішнього і внутрішнього середовища необхідно виділяти мінімум три варіанта розвитку підприємства: оптимістичний, найбільш ймовірний і песимістичний. Наступним кроком є перегляд стратегії і визначення ключових чинників створення вартості (С3). Результатом перегляду є звіт, в якому критично розглядаються використані при плануванні припущення і допустимі ризики. Даний звіт є основою діалогу між бізнес-командою

Позначення операційного циклу планування:
O1- плануванні надходжень грошових коштів і платежів підприємства,
O2 – оптимізація і синхронізація грошових потоків,
O3 - складання плану руху грошових коштів та платіжного календаря,
O4 - коригування оперативних планів на основі інформації зворотного зв'язку

Позначення стратегічного циклу планування:
C1- набір стратегічних цілей,
C2 - оцінка майбутніх можливостей,
C3 - визначення стратегічних планових показників і чинників створення вартості,
C4 - узгодження, визначення пріоритетності та джерел фінансування стратегічних планів

Позначення поточного циклу планування:
P1- визначення джерел фінансування розвитку підприємства, формування структури доходів і витрат, активів і капіталу, грошового потоку підприємства,
P2 - складання поточних фінансових планів,
P3 - оцінка впливу реалізації поточних планів на обсяг продажів, прибутку і грошові потоки,
P4 - перегляд поточних планів відповідно до прогнозів і результатів

Рис. 1. Принципова схема механізму інтегрованого фінансового планування

конкретного підрозділу і вищим керівництвом. Він містить такі розділи: набір стратегічних дій на наступні один-два роки; бізнес-план, що містить фінансові прогнози прибутку і грошових потоків та капітальних витрат; детальний аналіз грошових потоків; формулювання стратегії підприємства. На четвертому кроці (С4) кожна бізнес-команда здійснює стратегічні заходи з підтримки вибраних ключових чинників створення вартості, які будуть виконані протягом подальших п'яти років. Результат даного кроку – створення «матриці дій», яка дозволяє визначити пріоритетність дій, необхідні ресурси і уникнути потенційних «вузьких» місць.

Перший крок циклу поточного планування (П1) призначений для визначення джерел фінансування розвитку підприємства, формування структури доходів і витрат, активів і капіталу, грошового потоку підприємства. Після складання поточних фінансових планів на другому кроці (П2) менеджерами здійснюється моніторинг інформації щодо впливу реалізації поточних планів на обсяг продажів, прибуток і грошо-

ві потоки (ПЗ). Цей крок передбачає порівняння прогнозів зі середньостроковими цілями і коригування відхилень шляхом реалізації плану коригуючих дій. Дії переглядаються щокварталу відповідно до прогнозів і квартальних результатів (П4). Планова інформація, сформована в цьому циклі використовується для прийняття короткострокових рішень, таких як зміна цін, запуск програм просування на ринок.

Основними кроками операційного циклу планування є: планування надходжень грошових коштів і платежів підприємства (O1), оптимізація і синхронізація грошових потоків (O2), складання плану руху грошових коштів та платіжного календаря (O3), коригування оперативних планів на основі інформації зворотного зв'язку (O4). Такий процес дозволяє безперервно стежити за стійким розвитком підприємства і оперативно приймати рішення щодо подальших дій.

Результатом інтегрованого фінансового планування є допустимі пропорції й темпи відтворення вартості підприємств з позиції фінансової стійкості та

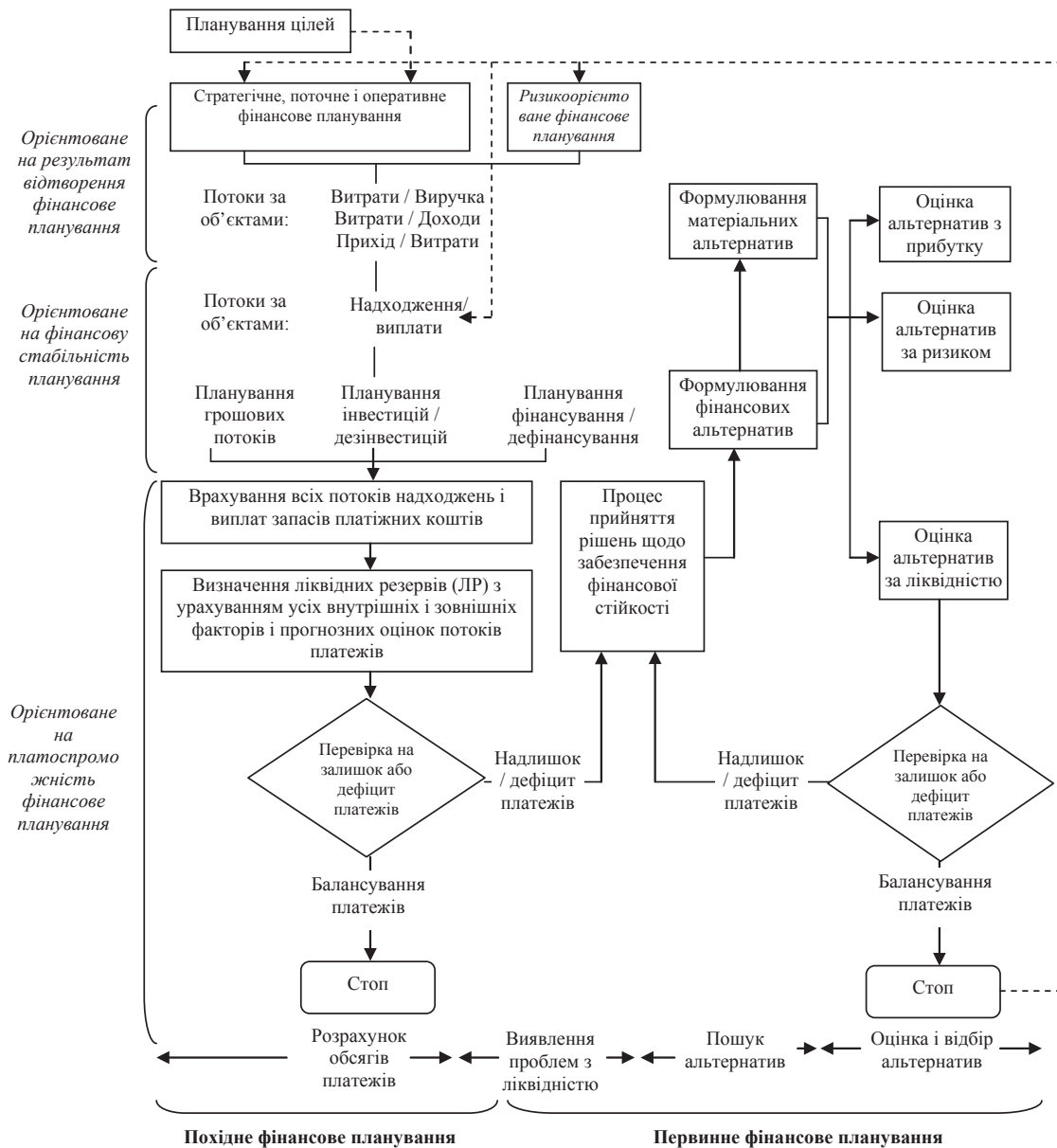

Рис. 2. Процес інтегрованого фінансового планування

ризик, які відображають планові показники. Положення системно-цільового підходу до фінансового планування полягають у наступному:

1. Спрямованість на підвищення фінансової стійкості та стабільний розвиток підприємства в умовах невизначеності ринкової економіки. Це досягається за рахунок попереднього діагностування впливу чинників зовнішнього середовища на зміни результатів діяльності та відтворення вартості підприємства.

2. За цільовою спрямованістю система фінансового планування інтегрує чотири підсистеми плану-

вання, орієнтованого на: результат відтворення, фінансову стабільність, платоспроможність, зниження ризику (рис. 2).

3. Адаптивність системи фінансового планування за рахунок інтеграції елементів ризик-менеджменту і планування. Це проявляється в ідентифікації, аналізі і оцінці ризиків та врахуванні їх при виборі планових рішень щодо попередження ризикових подій.

4. Методичне забезпечення інтегрованого фінансового планування передбачає використання: 1) спе-

Таблиця 1

Порівняльні характеристики фінансового планування і ризикоорієнтованого планування

Основні характеристики	Фінансове планування	Ризикоорієнтоване фінансове планування
Мета	Забезпечити конкурентні переваги і функціонування підприємств на довгострокову перспективу	Забезпечити фінансову стійкість шляхом стабільного відтворення вартості та запобігання несприятливих подій і формування умов для настання сприятливих подій
Завдання	1. Використання наявного потенціалу підприємства для забезпечення ефективності діяльності підприємств 2. Максимізація прибутку 3. Розробка стратегій: фінансової, інноваційної, інвестиційної, ціноутворення 3. Усунення погроз зовнішнього середовища за рахунок сильних сторін підприємства	1. Планування стабільного відтворення вартості підприємства з метою забезпечення фінансової стійкості 2. Вибір доцільної альтернативи розвитку підприємства з урахуванням зміни зовнішнього середовища 3. Розробка протиризикових заходів
Спосіб досягнення мети	Встановлення балансу між зовнішнім середовищем і внутрішньою структурою підприємства	Оптимізація розподілу і використання ресурсів підприємства за критеріями фінансової стійкості та ризику
Методи обґрунтування планових рішень	SWOT-аналіз, матричне позиціонування, прогнозування, бюджетування	Експертні, діагностика, аналіз, прогнозування, оцінка ризику
Оцінка ефективності рішень	Швидкість і адекватність реагування на зміни в зовнішньому середовищі	Безперервність функціонування та фінансова стійкість
Принципи	Необхідність, безперервність, гнучкість, точність, єдність, участь, безперервність, холізм	Ієрархії, адаптивності, оптимальності витрат, взаємного зв'язку, структурної цілісності

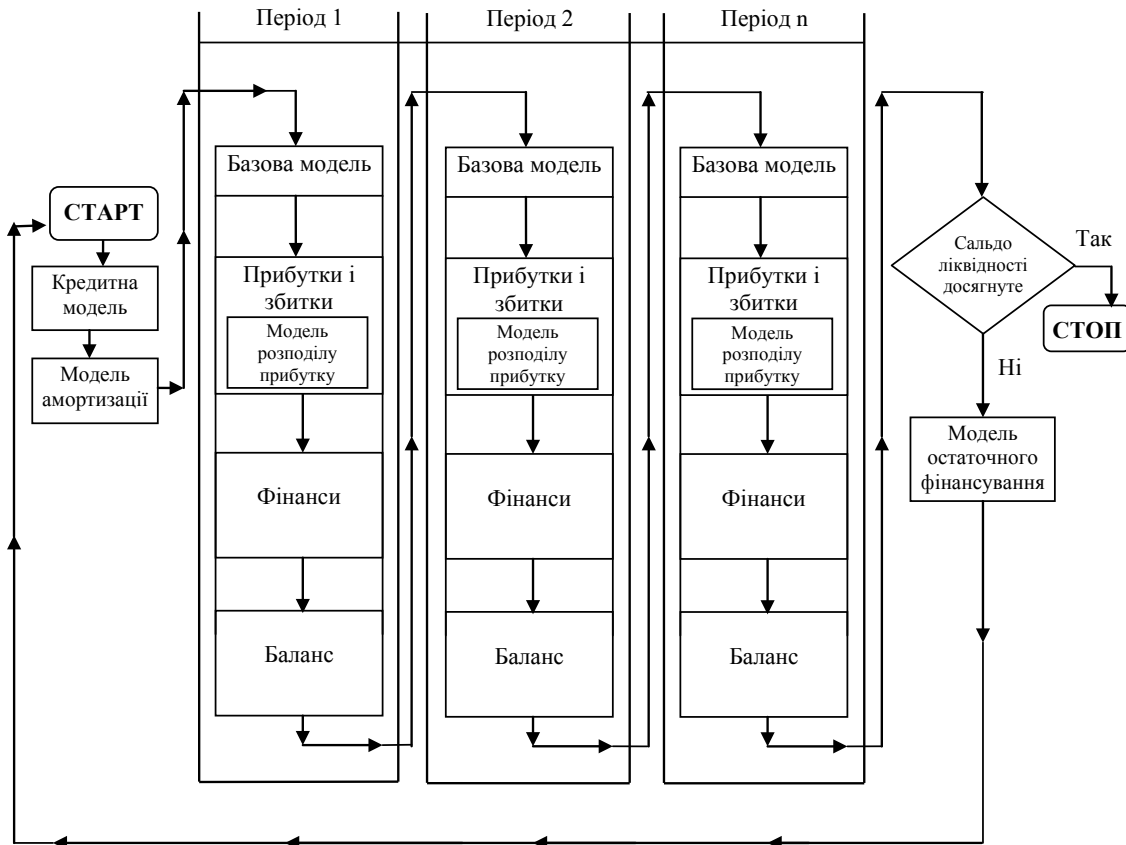

Рис. 3. Взаємозв'язок елементів базової моделі фінансового планування

ціальних методів аналізу і оцінки ризику та фінансової стійкості; 2) системи показників, структурованих за рівнями та об'єктами планування.

5. Розробка фінансових планів і вибір доцільної альтернативи залежно від обмежень показників фінансової стійкості: достатності власних обігових коштів, гнучкості структури капіталу, цінності власного капіталу, втрат прибутку від ризиків.

6. Введення стадії розробки ризикоорієнтованих планів, що передбачає планування фінансових витрат на проведення заходів з управління ризиками.

Результати порівняльного аналізу характеристик фінансового планування і ризикоорієнтованого планування наведено у таблиці 1.

Методичною основою інтегрованого фінансового планування є балансово-фінансова модель (рис. 3). Компонентами цієї моделі є база (структурна) модель і часткові моделі: амортизації, кредитна, розподілу прибутку, залишкового фінансування.

Елементами базової моделі є витрати і доходи, балансові статті, надходження і виплати базового і планового періоду. Базові дані формуються на основі інформації звіту про фінансові результати, балансу і плану інвестицій та фінансування попередніх періодів. Для планування показників на майбутнє вводяться оцінні або прогнозні значення основних показників витрат (крім відсотків, амортизації та податку на прибуток) і доходів, статей фінансового

Таблиця 2

Порядок розрахунку показників балансово-фінансової моделі

ПОЗИЦІЇ БАЛАНСУ	
Основні засоби	= вартість основних засобів (n - 1) + надходження (n) - вибуття (n) - амортизація основних засобів (n)
Складські запаси	= Складські запаси (n - 1) + надходження (n) - вибуття (n) - амортизація складських запасів (n)
Дебіторська заборгованість	= a ₀ оборот (n) + a ₁ оборот (n-1) + a ₂ оборот (n - 2) + ... + a _m оборот (n-m) a _i = 1 - ∑ _{i=0} ⁱ c _i для усіх i від 0 до m
Кредиторська заборгованість	= b ₀ × закупівлі (n) + b ₁ × закупівлі (n-1) + b ₂ × закупівлі (n-2) + ... + b _p × закупівлі (n-p) b _i = 1 - ∑ _{i=0} ⁱ d _i для усіх i від 0 до p
Кредити	= кредити (n-1) + нові кредити (n-1) - виплата кредитів (n)
Каса / банк	= каса / банк (n-1) + надходження в касу / банк (n) - виплати з каси / банку (n)
Резерви	= резерви (n-1) + надходження (n) - використання (n)
Надходження в касу / банк	= d ₀ закупівлі (n) + d ₁ закупівлі (n-1) + d ₂ закупівлі (n-2) + ... + d _p закупівлі (n-p) + витрати, що викликають виплати (n) + податок на прибуток (n) + повернення кредитів (n) + дивіденди (n-1)
Власний капітал	= власний капітал (n-1) + прибуток після сплати податків (n) - дивіденди (n-1)
Потреба в додатковому зовнішньому фінансуванні	= активи (n-1) × α - пасиви (n-1) × α - коефіцієнт чистої рентабельності продаж × оборот (n-1) (1 + α) (1 - δ)
ВИТРАТИ	
Витрати по відсотках	= $\frac{\text{кредити}(n) + \text{кредити}(n-1)}{2} \times \text{середня ставка відсотка}$
Амортизація основних засобів	= вартість основних засобів (n-1) × коефіцієнт амортизації основних засобів
Амортизація запасів	= складські запаси (n-1) × коефіцієнт амортизації складських запасів
Змінні витрати реалізації	= оборот (n) × коефіцієнт витрат на реалізацію = оборот (n) × $(\sum_{j=1}^{K_{\text{м}}} \text{ВМ}_j \cdot \text{вм}_j + \sum_{s=1}^{K_{\text{тк}}} \text{Кк}_s \cdot \text{вк}_s + \text{ВЕ} \cdot \text{ве} + \text{ВП} \cdot \text{вп} +$ $+ 3\text{П} \cdot (1 + I_{\text{св}}) - \text{ВРВ})$
Постійні витрати	= витрати по відсотках (n) + вартість електроенергії, витраченої на невиробничі цілі (n) + орендна плата (n) + плата за телефонне обслуговування (n) + вартість охорони (n) + витрати на зарплатну плату обслуговуючого персоналу (n) × (1 + I _{св}) + амортизація основних засобів (n) + амортизація складських запасів (n) + витрати на заходи з маркетингу і збуту
ПОДАТКИ І ПРИБУТОК ДО СПЛАТИ ПОДАТКІВ	
Податок на додану вартість	= 0,2 × оборот (n)
Податок на прибуток	= 0,21 × оподатковуваний прибуток
Прибуток до сплати податків	= (1-0,2) × (оборот (n) - змінні витрати реалізації (n) - постійні витрати (n))
ПОДАТКИ І ПРИБУТОК ПІСЛЯ СПЛАТИ ПОДАТКІВ	
Прибуток після сплати податків	= прибуток до сплати податків (n) - податок на прибуток (n)
Позначення: n - індекс періоду; m - число періодів до оплати вимог клієнтами (дебіторська позиція); p - число періодів до сплати зобов'язань постачальникам (кредиторська позиція); c _i - частка обороту, яка оплачується в періоді i після фактурування; (c ₀ = частка платежів готівкою; d _i - частка вартості закупівель, які оплачуються в періоді i після отримання товару; (d ₀ = частка платежів готівкою), ВМ _j - витрати j-го матеріалу на один виріб, К _{тк} ^к - кількість типів розмірів матеріалів, вм _j - вартість одиниці j-го матеріалу, К _{тк} ^к - кількість типів комплектуючих, К _{тк} ^к - кількість типів комплектуючих s-го типу для виготовлення одного виробу, вк _s - вартість одного комплектуючого s-го типу, ВЕ - витрати електроенергії на виготовлення одного виробу, ве - вартість одиниці електроенергії, ВП - витрати палива на виготовлення одного виробу, вп - вартість одиниці палива, ЗП - зарплатна плата персоналу, що безпосередньо приймає участь у виробництві, на один виріб, I _{св} - індекс єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, ВРВ - вартість повернених коштів на один виріб (реалізаційних відходів), α - прогнозований темп зростання обсягу продажів, δ - норма розподілу чистого прибутку на дивіденди	

плану. Ці дані можуть бути скориговані на підставі коефіцієнтів тренду і чутливості, що визначають позиції в планових періодах. Окремо розраховуються показники амортизації, фінансові витрати (відсотки), повернення кредитів, податок на прибуток. Порядок розрахунку показників балансово-фінансової моделі наведено у таблиці 2.

Модель амортизації є допоміжною моделлю, яка формується на підставі планових даних про інвестиції. Інформація щодо амортизації використовується для розрахунку залишкової вартості основних засобів по балансу і грошових потоків у фінансовому плані.

Кредитна модель надає інформацію для складання планів погашення залучених кредитів і їх інтеграції з планом зовнішнього фінансування. Фактичні залишки кредитів відображаються в балансі, а фінансові витрати відображаються у звіті про фінансові результати.

Модель розподілу прибутку використовується для планування доходів, прибутку, дивідендів і зміни резервів та податку на прибуток залежно від варіанту дивідендної політики.

Модель залишкового фінансування дозволяє за допомогою розрахунків виявляти у планових періодах дефіцит грошових коштів на підставі своєчасного залучення кредиту. В ситуації надлишку ліквідних резервів – знижувати їх за рахунок надання кредиту з урахуванням меж кредитування і надання позик. Оскільки валова і чиста потреба в капіталі не співпадають у результаті впливу відсотків, модель у рамках заданих умов шляхом ітерацій підводить до необхідного інтервалу фінансової стійкості.

Результуючими документами балансово-фінансової моделі є плани реалізації продукції, фінансових результатів, баланс, ризикоорієнтований фінансовий план. Дані цих планів використовуються для розрахунку очікуваних значень показників фінансової стійкості підприємства та оцінки її рівня на майбутнє. Розрахунки планових показників пропонуються здійснювати з використанням сценарного підходу. Проблеми теорії та практики сценарного планування висвітлено в роботах багатьох провідних зарубіжних та вітчизняних науковців [7; 8; 9; 10]. Сценарне планування як інструмент дослідження є детальним науково обґрунтованим описом альтернативних ймовірних варіантів майбутнього [11, с. 141].

Для реалізації функції гнучкості пропонується розраховувати планові фінансові показники за альтернативними сценаріями, які передбачають різні варіанти темпів зміни обсягів продаж, собівартості, структури активів і зобов'язань. Вибір у ході планування оптимальних варіантів господарювання дозволяє знизити ризики й уникнути можливих збитків і втрат [12, с. 293].

Методичні положення з планування показників фінансових результатів діяльності підприємств передбачають наступне [13; 14; 15; 16]:

1. Розрахунки щодо планування прибутку необхідно будувати на основі аналізу фінансових умов підприємства і його фінансового стану та зовнішніх чинників, що впливають на результат діяльності підприємства.

2. Планування доходів і витрат підприємства здійснюється на основі прогнозних даних щодо обсягу виробництва і реалізації, калькуляції собівартості за видами продукції, даних бюджетів загальногосподарських витрат, загальногосподарських витрат, комерційних витрат, інших доходів і витрат.

3. Розрахунок показників плану реалізованої продукції ґрунтується на результатах аналізу перспек-

тив підвищення ділової активності підприємств з позицій портфеля замовлень, структури виробничої програми, ринку збуту, конкурентоспроможності та фінансових можливостей підприємства. Планові рішення можуть передбачати, наприклад, при низьких цінах реалізацію значних обсягів продукції, або, навпаки, при високих цінах продаж меншої кількості продукції [16, с. 48].

4. Планування прибутку здійснюється згідно з двома підходами: ресурсний – враховує ресурсні можливості та місткість ринку продукції; цільовий – передбачає розрахунок планованої потреби у фінансуванні стратегічного розвитку підприємства за рахунок прибутку. Основними методами планування прибутку є: прямого рахунку, аналітичний, нормативний, сумісного розрахунку, балансовий, оптимізації планових завдань, експертних оцінок, економіко-математичне моделювання, ситуаційний аналіз.

5. Розрахунки планової собівартості продукції здійснюються шляхом використання відомих методів калькулювання собівартості (попроцесного, за замовленням, нормативного та прямого) або на підставі системи гнучких внутрішньогосподарських бюджетів.

6. Темпи розвитку підприємства та його ринкова вартість залежать від вибору варіанту політики розподілу прибутку. Питання розподілу прибутку пов'язані з проблемою самофінансування та дивідендної політики підприємств.

При складанні балансу використовуються ті ж підходи, що і прогнозуванні фінансових результатів. Розробка прогнозного балансу здійснюється на підставі методів пропорційної залежності його показників від обсягу продажу, математичного моделювання та спеціальних методів. Перший метод передбачає постійність співвідношення показників балансу і обсягом реалізації та визначення потреби в додатковому зовнішньому фінансуванні залежно від зростання обсягу реалізації. Незначне зростання потреби у фінансуванні може бути погашено короткостроковими пасивами та зростанням нерозподіленого прибутку. Другий метод – використання математичного апарату, зокрема: простої лінійної регресії, криволінійної регресії, множинної регресії. Він дозволяє виявити вид залежності між обсягом реалізації і кожним показником і на її основі скласти прогноз значень цих показників. Спеціальні методи засновані на використанні прогнозних моделей для кожної статті балансу (змінної величини).

Планування показників активів і пасивів підприємств пропонується здійснювати залежно від умов зростання фінансової стійкості за трьома сценаріями: 1) зростання виробничого потенціалу; 2) мінімізація витрат; 3) оптимізація структури капіталу.

Прогнозні фінансові показники за I і II сценаріями розраховуються методом пропорційної залежності від обсягу продажу. Довгострокові зобов'язання та поточна заборгованість за ними, статутний і резервний капітал, необоротні активи за вирахуванням основних засобів приймаються незмінними. Розрахунок прогнозної величини нерозподіленого прибутку базується на результатах планування прибутку підприємства з урахуванням податку на прибуток. Залишок грошових коштів визначається на підставі даних бюджету. Основою планування руху грошових коштів є: 1) потоку коштів по операціях основної діяльності підприємства – укладені і заплановані контракти; 2) потоку доходів і витрат по процентних операціях – кредитні договори, документація про виплату дивідендів; 3) потоку виплат по податках –

дані щодо планових доходів, планового фонду оплати праці, вартості обладнання й інших оподатковуваних активів підприємства; 4) потоку коштів від позареалізаційної діяльності – кошторис експлуатаційних, адміністративних і господарських витрат, кошторис інвестицій в основні засоби, плановий фонд оплати праці; 5) потоку коштів від фінансової діяльності – кошторис розподілу прибутку і план емісії акцій (облігацій).

Третій варіант ґрунтується на результатах аналізу і діагностики фінансової стійкості підприємств та припущенні про те, що структура балансу повинна задовольняти умовам зростання фінансової стійкості. Залежно від достатності чистого оборотного капіталу (ЧОК) для покриття найменш ліквідних оборотних активів (НЛОА) та показника поточної ліквідності ($K_{пл}$) розробляється чотири ситуації, у яких дотримання визначених умов і обмежень забезпечить фінансову стійкість підприємства (табл. 3).

Таблиця 3
Моделювання ситуацій фінансової стійкості підприємства залежно від структури капіталу

	ЧОК \geq НЛОА	ЧОК $<$ НЛОА
$K_{пл} \geq 2$	<p>Ситуація 1</p> $\left. \begin{aligned} \frac{НА}{K} \\ \frac{З}{K} \\ \frac{ВК + ДЗ}{K} \end{aligned} \right\} = const$ <p>Умова фінансової стійкості: $\frac{З}{K} < \left(1 - \frac{ВК}{K} - 2 \frac{ДЗ}{K}\right)$</p>	<p>Ситуація 3</p> <p>Зниження частки необоротних активів:</p> $\frac{НА_{\phi}}{K_{\phi}} > \frac{НА_n}{K_n};$ <p>Зниження частки запасів:</p> $\frac{З_{\phi}}{K_{\phi}} > \frac{З_n}{K_n};$ <p>Збільшення частки власного капіталу:</p> $\frac{ВК_{\phi}}{K_{\phi}} < \frac{ВК_n}{K_n};$ <p>Умова фінансової стійкості:</p> $\frac{З_n}{K_n} > \left(1 - \frac{ВК_n}{K_n} - 2 \frac{ДЗ_n}{K_n}\right).$
$K_{пл} < 2$	<p>Ситуація 2</p> <p>Зниження частки необоротних активів:</p> $\frac{НА_{\phi}}{K_{\phi}} > \frac{НА_n}{K_n};$ <p>Збільшення частки власного капіталу:</p> $\frac{ВК_{\phi}}{K_{\phi}} < \frac{ВК_n}{K_n};$ <p>Збільшення частки довгострокових зобов'язань:</p> $\frac{ДЗ_{\phi}}{K_{\phi}} < \frac{ДЗ_n}{K_n};$ <p>Умова фінансової стійкості:</p> $\frac{З_n}{K_n} < \left(1 - \frac{ВК_n}{K_n} - 2 \frac{ДЗ_n}{K_n}\right)$	<p>Ситуація 4</p> <p>Зниження частки необоротних активів:</p> $\frac{НА_{\phi}}{K_{\phi}} > \frac{НА_n}{K_n};$ <p>Зниження частки запасів:</p> $\frac{З_{\phi}}{K_{\phi}} > \frac{З_n}{K_n};$ <p>Збільшення частки власного капіталу:</p> $\frac{ВК_{\phi}}{K_{\phi}} < \frac{ВК_n}{K_n};$ <p>Збільшення частки довгострокових зобов'язань:</p> $\frac{ДЗ_{\phi}}{K_{\phi}} < \frac{ДЗ_n}{K_n};$ <p>Умова фінансової стійкості:</p> $\frac{З_n}{K_n} > \left(1 - \frac{ВК_n}{K_n} - 2 \frac{ДЗ_n}{K_n}\right)$
<p>Позначення: ЧОК – чистий оборотний капітал, НЛОА – найменш ліквідні оборотні активи, $K_{пл}$ – показник поточної ліквідності, K – капітал, НА – необоротні активи, З – запаси, ВК – власний капітал, ДЗ – довгострокові зобов'язання, Π_{ϕ}, Π_n – фактичне і планове значення показника</p>		

Дієвим засобом попередження невизначеності є аналіз і контроль за результатами, коригування

прогнозів і планів з урахуванням змін. Процедури оцінювання стійкості в цілому зводяться до оцінки прогнозних балансів підприємств з метою виявлення ризиків і основних «точок переходу», що визначають можливу зміну прийняття планових рішень. На підставі результатів аналізу будуються ситуаційні сценарії прогнозних розрахунків. Розрахунки орієнтовані на основні параметри, які визначають фінансову стійкість підприємств: платоспроможність, дохідність і ризик.

Висновки з проведеного дослідження. Порядок розробки стратегічних і оперативних планів детально розглянуто в економічній літературі, тому в даному дослідженні зосереджена увага на розкритті методичних положень та науково-практичних рекомендацій з розробки ризикоорієнтованих фінансових планів. Основою розробки цих планів є результати діагностики і аналізу фінансової стійкості, прогнозування кризових ситуацій та аналіз і оцінювання їх наслідків. Складання ризикоорієнтованих фінансових планів є прерогативою підприємства. Особливості цих планів є відображення альтернативних варіантів розвитку ситуацій:

- варіант, при якому досягаються цілі за умови зростання витрат на проведення заходів щодо попередження ризику зниження фінансової стійкості підприємства;

- варіант, орієнтований на досягнення прийнятних показників фінансової стійкості;

- варіант, спрямований на досягнення нової мети, що задовольняє підприємство при настанні кризових ситуацій.

Вибір варіанту ризикоорієнтованого фінансового плану залежить від позиції керівництва і власників підприємства щодо допустимого рівня ризику.

Впровадження ризикоорієнтованого фінансового планування сприятиме адаптації системи планування до змінних умов ринкового середовища та зниженню негативного впливу ризиків на фінансову стійкість підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кобзій О.В. Невизначеність в плануванні діяльності підприємств та шляхи її локалізації // Економічний простір. – 2009. – № 30. – С. 194-198.
2. Кравченко О.О. Передумови використання сценарного підходу до фінансового планування і прогнозування на залізничному транспорті // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 37. – 2012. – С. 140-144.
3. Науменкова С.В., Глазун О.І. Фінансове планування як складова системи ефективного управління фінансами акціонерного товариства // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 1(16). – С. 71-85.
4. Роговий А.В. Концептуальні засади розвитку фінансового планування в системі менеджменту акціонерного товариства // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1(79). – С. 45-50.
5. Ситник Г.В. Принципи фінансового планування та його роль у забезпеченні збалансованого фінансового розвитку підприємства // Інноваційна економіка. – 2011. – № 7. – С. 76-78.
6. Люта О. Особливості фінансового менеджменту в малому бізнесі // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Серія: Підприємництво, менеджмент та маркетинг. Збірник наукових праць: Випуск XII № 2. – Рівне. – НУВГП – 2006. – С. 80-88.
7. Білик М.Д. Методи фінансового планування і прогнозування в управлінні фінансами підприємства // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 9(64). – С. 79-84.
8. Кравченко О.О. Передумови використання сценарного підходу до фінансового планування і прогнозування на залізничному транспорті // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 37. – 2012. – С. 140-144.

9. Лихачева О.Н. Финансовое планирование на предприятии : учеб. пособие. – М. : ООО «ТК Велби». 2003. – 264 с.
10. Godet M. Creating Futures: Scenario Planning as a Strategic Management Tool / M. Godet. – London : Economica. – 2006. – 269 p.
11. Кравченко О.О. Передумови використання сценарного підходу до фінансового планування і прогнозування на залізничному транспорті // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 37. – 2012. – С. 140-144.
12. Степура В.В. Обґрунтування необхідності використання бюджетування в системі фінансового планування // Збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку» (22-24 квітня 2009 р.). – Макіївка : МЕРГ. – 2009. – Том II. – С. 293-295.
13. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс ; пер. с англ. Н. Барышниковой. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. – 1008 с.
14. Костирко Л.А. Фінансовий механізм сталого розвитку підприємств: стратегічні орієнтири, системи забезпечення, адаптація : монографія / Л.А. Костирко. – Луганськ : Вид-во «Ноупідж», 2012. – 474 с.
15. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Хан Д. ; пер. с нем. ; под ред. и с предисл. А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 800 с.
16. Мацола С.М. Модель планування і управління прибутком підприємства / С.М. Мацола // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія Економічні науки. – 2009. – № 4. – Т. 3. – С. 48-51.

УДК 336.27(045)

Сусіденко Ю.В.

*кандидат економічних наук, доцент
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

ЗАБОРГОВАНІСТЬ СВІТОВОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ЯК ОСНОВНА ПРИЧИНА ЗАСТОЮ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена дослідженню динаміки обсягу державного боргу України та країн світу в сучасних умовах на основі даних за останні 2011–2014 рр. Розглянуто основні проблеми, під тиском яких країни змушені приймати рішення щодо взяття кредиту та отримання звання боржника. Також розглянуто перспективи погашення боргу та прогноз на наступні роки.

Ключові слова: держаний борг, консолідація, уніфікація, конверсія, обмін облігацій за регресивним співвідношенням, світовий держаний борг, відстрочка погашення позики, внутрішній та зовнішній державні борги.

Сусіденко Ю.В. ЗАДОЛЖЕННОСТЬ МИРОВОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА КАК ОСНОВНАЯ ПРИЧИНА ЗАСТОЯ ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена исследованию динамики объема государственного долга Украины и стран мира в современных условиях на основе данных за последние 2011–2014 годы. Рассмотрены основные проблемы, под давлением которых страны вынуждены принимать решение о взятии кредита и получения звания должника. Также рассмотрены перспективы погашения долга и прогноз на последующие годы.

Ключевые слова: государственный долг, консолидация, унификация, конверсия, обмен облигаций по регрессивным соотношениям, мировой государственный долг, отсрочка погашения кредита, внутренний и внешний государственные долги.

Susidenko J.V. INDEBTEDNESS OF THE WORLD STATE DEBT AS THE MAIN REASON FOR ECONOMIC STAGNATION

The article deals with the research of the dynamics of current government debts of Ukraine and countries of the world which are based on the statistics of 2011–2014. The main issues which induce countries to take loans and get the title of the debtor are revised. The prospects of debt extinguishment and perspectives for the future have been analyzed in the article.

Keywords: state debt, consolidation, unification, conversion, bond regressive correlation exchange, world state debt, respite amortization of loan, internal and external debts.

Постановка проблеми. Збільшення обсягу боргу України та країн світу майже щороку та неспроможність його погашення є основною та вкрай важливою проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням державного боргу займалися такі вчені: А. Сміт, Т.Р. Мальтус, В.В. Кириленко, Ж.Б. Сей, О.Р. Романенко і також В.В. Шпачук, який розглянув напрями вдосконалення політики управління зовнішнім державним боргом України, а також О.Я. Доліновська, предметом дослідження якої стали державні запозичення у системі кредитних відносин.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження присвячене пошуку сучасних причин збільшення державної заборгованості країн світу, в т.ч. України, та знаходження нових методів та інструментів щодо її подолання.

Формулювання цілей статті. Стаття розглядає можливість зменшення державного боргу шляхом застосування нових методів боротьби з ним.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в отриманні даних про динаміку державного боргу в Україні та країнах світу за останні роки та знайти найбільш перспективні рішення, які посприятимуть швидкому погашенню боргу.

Виклад основного матеріалу. Борг країни є важливим інструментом фінансового розвитку. Залучення коштів за умов боргу є основою збільшення ресурсів для проведення бюджетних видатків, фінансування державних цільових фондів, забезпечення підприємницької діяльності як державними, так і недержавними суб'єктами господарювання, розширення споживчого попиту домогосподарств. Борго-